

Оксана Онопрієнко

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Державним стандартом початкової освіти [1] визначено загальні та обов'язкові результати навчання, що відображають особистісні досягнення учнів у категоріях компетентностей. Таких результатів набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання на певному ступені освіти, а передумовою їх сформованості постають знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші індивідуальні якості. У Державному стандарті водночас із результативною характеристикою компетентностей йдеться про «наскрізні» або «спільні для всіх ключових компетентностей уміння». Однак, означення цих понять як у нормативних документах, так і в матеріалах компаративістичних досліджень виявити не вдалося. Допускаємо, що вони є аналогом усталених у дидактиці феноменів надпредметних і загальнонавчальних умінь. У стандарті наведено такий перелік зазначених умінь: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Для формування у молодших школярів будь-яких умінь необхідна спеціально організована навчальна діяльність. На нашу думку, найсприятливішим середовищем для забезпечення розвитку наскрізних умінь може бути діяльність дослідницького характеру. Саме тому під час створення за керівництва О. Я. Савченко типових освітніх програм для 1 – 2 і 3 – 4 класів закладів загальної середньої освіти [2; 3] у програмах з математичної галузі

вперше для початкового навчання було уведено змістову лінію «Математичні задачі і дослідження». Вона спрямована на формування в учнів здатності розпізнавати практичні проблеми, що розв'язуються із застосуванням математичних методів, на матеріалі сюжетних, геометричних і практичних задач, а також у процесі виконання найпростіших навчальних досліджень.

Досвід розроблення й упровадження навчально-методичного забезпечення для реалізації вимог освітніх програм показав, що в загальноосвітній початковій школі неможливо організувати суто дослідницьке навчання, оскільки для його здійснення має застосовуватись селекція учнів за високим рівнем пізнавальних можливостей і вроджених здібностей. Натомість доцільно посилювати потенціал системи навчальних завдань, що дозволить дітям долучитися до виконання дослідницьких дій, наприклад, таких: визначати відоме й невідоме; ставити питання; передбачати результат; виділяти ознаки об'єктів; класифікувати; оцінювати виконані дії; визначати вплив зміни; робити висновки; визначати структуру; доводити свої думки та ін. [4; 5].

Одним із ефективних засобів формування в учнів компетентностей у педагогічній практиці визнано проєктну діяльність. Для формування в учнів дослідницьких умінь нами запропоновано в 3 і 4 класах організувати на уроках математики навчальні дослідницькі проєкти. У процесі проєктного дослідження актуальної для учнів проблеми природним чином забезпечується ситуація розвитку наскрізних умінь, а саме: знання та вміння перестають бути метою, натомість стають засобом навчання; для розв'язання проблеми виникає необхідність розширювати досвід пізнання; поєднання пізнавальної, дослідницької і творчої діяльності зумовлює оволодіння новими вміннями; навчальний зміст втрачає свою ізольованість, натомість сприймається цілісно та з орієнтацією на створення конкретного продукту; активно застосовуються міжпредметні зв'язки; учні здобувають новий, невластивий для школи досвід; діти полишають зону комфорту, коли трапляються задачі без єдиного правильного рішення тощо. Таким чином, у навчальній діяльності

дослідницького характеру забезпечується середовище, необхідне для формування і розвитку в учнів наскрізних умінь.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Наказ Кабінету Міністрів України від 01.02.2018 р. № 87 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 688 від 24.07.2019). Дата оновлення: 16.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 07.02.2020).
3. Про затвердження типових освітніх програм для 3 – 4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 08.10.2019 р. № 1273. Дата оновлення: 16.08.2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273> (дата звернення: 07.02.2020).
4. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Математика : підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Харків : Ранок, 2018. 144 с.
5. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Математика : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Харків : Ранок, 2019. 144 с.